

Helsinki 23.5.2016

Dnro 59/03/16

Viite: Opetusministeriön lausuntopyyntö OM 24/41/2015 sähköisesti 11.4.2016 Kotimaisten kielten keskukselle

Asia Lausuntopyyntö oikeusministeriön nimilain uudistarpeita koskevasta arviomuistiosta

Oikeusministeriö
oikeusministerio@om.fi

Lausunto nimilain uudistamistarpeita koskevasta arviomuistiosta

Kiitämme saamastamme lausuntopyynnöstä. Kotimaisten kielten keskus pitää nimilain uudistusta nykyajan muuttunutta tilannetta ja tarpeita vastaavaksi tärkeänä. Samalla haluamme kiinnittää huomiota seuraaviin, lain sisällön kannalta huomionarvoisiin seikkoihin. Esitämme niistä aluksi keskeisimmät kantamme, joita perustelemme tekstissä myöhemmin.

- Käsitettä *kotimainen nimikäytäntö* olisi etu- ja sukunimien osalta syytä avata selvemmin ja sitä koskevaa taustatietoa voisi lisätä lain perusteluihin.
- Lapsen edun huomioonottaminen nimenvallinnassa tulisi kirjata lakiin.
- Etu- ja sukunimen hyväksyttävyyden kriteerit kirjaimiston, kirjoitusasun, muodon ja sisällön suhteen olisi määriteltävä nykyistä tarkemmin. Kielto ottaa etunimeä sukunimeksi tai sukunimeä etunimeksi olisi muutettava koskemaan nimiä, jotka ovat selvästi etu- tai sukunimityyppejä.
- Patronyymit ja matronyymit olisi rekisteröitäessä erotettava etunimistä.
- Etunimien sukupuolenmukaisuudesta ei ole syytä luopua. Sukupuolineutraaleista nimistä voitaisiin pitää tarvitseville avuksi ajantasaista luetteloa.
- Suomessa on perheitä, joissa lapsilla on käytössä kaksiosainen sukunimi. Jos kaksiosaisen sukunimien antaminen ulotetaan koskemaan myös muita suomalaisia, on nimen tai sen osien järjestys ja periytyminen määriteltävä.
- Suomalainen sukunimistö poikkeaa synnyltään huomattavasti muun Euroopan ja Pohjoismaiden nimikäytännöstä. Syyt omanlaisten sukunimien yleisyyteen johtuvat toisaalta itäsuomalaisen nimistön monisatavuotisesta historiasta, toisaalta 1800-luvun kansallisen heräämisen vaikutuksesta uuden suomalaisen sukunimistön luomiseen Länsi-Suomessa, ei niinkään patronyymien myöhäisestä virallistumisesta sukunimiksi kuten muissa Pohjoismaissa. Koska Suomen yleisimpien sukunimien kerrostumia ei ole tarpeen arvioida tai arvottaa keskenään, esitämme kaikkien sukunimien suojaan nykyisen nimilain turvaamaan tapaan. – Jos sukunimisuoja katsotaan tarpeelliseksi heikentää yleisimpien sukunimien osalta, ehdotamme, että ensin selvitetäisiin esimerkiksi kyselyn avulla, voisiko näiden nimien vapaavalintaisuus vahingoittaa tai loukata kyseisten nimien kantajien ja sukujen identiteettiä.

3 ETUNIMI

3.2 Arvio

Pidämme tärkeänä **lapsen edun** huomioonottamista etunimen valinnassa ja sen sisällyttämistä laissa mainittuihin valintakriteereihin.

Etunimen hyväksyttävyyteen ja ilmeiseen haittaan liittyvinä seikkoina voisi lakiin tai sen perusteluihin sisällyttää maininnan seuraavista asioista:

- Etunimet on kirjoitettava latinaisen tai latinan aakkostoon pohjautuvan kirjaimiston mukaisesti (ei siis esimerkiksi arabian tai kreikan kielen tai kyrillisten aakkosten mukaisesti). Vrt. tapaus, jossa vanhemmat antoivat lapselleen nimeksi kreikkalaisen aakkoston mukaisen kirjaimen β. Suomessa suomen, ruotsin ja saamen kielen kirjaimistojen mukaiset kirjaimet olisi myös voitava toistaa kaikissa viranomaisten rekistereissä. – On harkittava, miten tästä poikkeavan latinaisen kirjaimiston kanssa meneteltäisiin: sallitaanko se esimerkiksi vain tapauksissa, joissa kyseessä on tietyn, latinaisilla kirjaimilla kirjoitettava kielen mukainen nimi (islannin þ, puolan ł ja turkin ı sallittaisiin vain näiden kielten mukaisissa nimissä) ja hakijalla on selvä kulttuurinen yhteys kyseiseen kieleen tai jokin muu erityinen syy erikoiskirjaimia sisältävän nimen saamiseksi.
 - Epäselvissä tapauksissa nimen kirjoitusasun sopivuus on syytä tarkistuttaa nimilautakunnalla.
- Etunimi ei voi sisältää numeroita, välimerkkejä (lukuun ottamatta yhdysmerkkiä) tai muita merkkejä kuin latinaisia kirjaimia, eikä lyhenteitä tai isoja kirjaimia muualla kuin erisnimiosan alussa.
- Etunimen pitää olla vähintään kahden kirjaimen pituinen, ja jommankumman kirjaimen on oltava vokaali, ellei erityisestä syystä (esimerkiksi vieraan kulttuurin mukaisuus) ole aihetta poiketa tästä.
- Etunimeksi ei voi ottaa ammattia tai arvoasemaa ilmaisevaa nimitystä.

Arviossa todetaan (s. 14, 3. kpl), että ”Sukunimenä ja sisaruksella tai puolisisaruksella jo käytössä olevaa etunimeä koskevat rajoitukset sekä näitä koskevat poikkeukset ovat edelleen ajanmukaisia”. Tähän on huomautettava, että nimilain 32 b §:n 2 momentin suomenkielinen kohta 3 (”Etunimeksi ei voida hyväksyä sukunimeä, ellei kysymyksessä ole isän tai äidin etunimestä muodostettu *poika-* tai *tytär-*loppuinen nimi, jota käytetään muun etunimen jäljessä”) on ollut alun alkaen epäselvä. Se on ilmeisesti syntynyt suorana käännöksenä ruotsinkielisen osuuden pohjalta tai ruotsinkielistä käytäntöä varten: ruotsin kieleen kuuluvat *-son*-loppuiset sukunimet, mutta suomen kielessä ei ole *tytär-* tai *poika-*loppuisia sukunimiä (lukuun ottamatta harvinaisia nimiä *Antti-Poika*, *Talonpoika* ja *Ollinpoika*). Suomenkielisessä käännöksessä tästä kohdasta on tullut patro- ja matronyymien käyttöönottoa koskeva säännös.

Asian voisi korjata selvemmäksi niin, että nimilain pykälästä 32 b **Etunimien hyväksymisen yleiset esteet** poistetaan kohta 3 kokonaan. Pykälää 32 a **Etunimen ilmoittaminen ja ottaminen** voisi

täydentää seuraavasti: ”Etunimiä saa antaa enintään kolme. Edelleen on mahdollista antaa viimeiseksi etunimeksi (tai: sukunimeä edeltäväksi nimeksi) oman vanhemman etunimestä muodostettu, oman äidinkielen mukainen sanaan ’tytär’ tai ’poika’ loppuva patronyymi tai matronyymi.” – Sanamuotoa ”viimeiseksi etunimeksi” tai ”sukunimeä edeltäväksi nimeksi” voisi täsmentää sitten, kun selviää, voidaanko Suomessa ottaa väestön rekisteröinnissä käyttöön kenttä, johon voidaan kirjata muut kuin etu- ja sukunimet.

Kielto ottaa etunimeksi sukunimeä ei ole käyttökelpoinen ensinnäkään siksi, että Suomessa on käytössä vanhastaan talonnimistä sukunimiksi siirtyneitä nimiä, joiden sisältönä on etunimi sellaisenaan, ilman talonnimille tyypillistä *-la*-loppua, kuten *Olli*, *Tapio* jne. Toiseksi 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa annettiin sekä etu- että sukunimiksi samoja sanoja tai nimiä kuten *Jalo*, *Lilja* ja *Kaleva*. Viime vuosikymmeninä tämäntyyppiset etunimet ovat lisääntyneet ja ne ovat sekä luontosanastoa sisältävän että sukupuolineutraalien nimien suosion vuoksi lisääntymässä. Etunimiksi on otettu muun muassa sellaiset sukunimiksi jo aiemmin vakiintuneet nimet kuten *Havu*, *Kivi*, *Silmu* ja *Tähti*. Tämäntyyppisiä nimiä ei pitäisi kieltää ottamasta etunimiksi vain sillä perusteella, että ne ovat sattuneet päätymään ensin sukunimiksi.

Selvempää on vetää rajaa siihen, mikä on selvästi tunnistettavissa etu- mikä sukunimeksi. Selvästi sukunimeksi tunnistettavia, etunimiksi sopimattomia nimiä ovat esimerkiksi *-nen*-loppuiset nimet, talonnimityypiset nimet ja luontopaikannimiä muistuttavat nimet, jotka ovat tyypillisesti päättyneet sukunimiksi.

Lapsen edun lisäksi nimen sopivuuden arvioinnin voisi ulottaa myös aikuisiin nimenmuuttajiin. Aikuisella nimen sopivuutta voisi arvioida sillä, onko etunimi tai etunimien yhdistelmä hyvän tavan mukainen tai voiko se loukata muita. Joissakin tapauksissa voi lapsen edun kannalta olla hyvä tarkata sitäkin, muodostavatko etunimet yhdessä **sisällöltään sellaisen yhdistelmän**, josta voi aiheutua lapselle haittaa.

Oman ongelmansa muodostavat esimerkiksi pohjoisafrikkalaiseen ja Lähi-idän kulttuuriin kuuluvat patronyymisesti annetut, sukupolvittain vaihtuvat nimet, jotka Suomessa merkitään väestötietojärjestelmään etunimiksi, esimerkiksi *Fatima Ahmed Muhammad*. Tästä seuraa, että *Fatima*-niminen nainen tai tyttölapsi on saanut jälkimmäisiksi etunimikseen miesten nimiä. **Jos tällaiset patronyymisesti annetut nimet voisi merkitä erilliseen matro-/patronyymi- tai muut nimet -kenttään (kuten myös poika/tytär tai son/dotter -loppuiset matro- ja patronyymit), tyttöjen ja poikien etunimet pysyisivät selvemmin erillään toisistaan ja patronyymityypiset nimet erottuisivat sekä etu- että sukunimestä.** Nykyisessä nimilaissa vain Islannin kansalaisella, jolla on kotipaikka Suomessa, on oikeus vaatia, että hänen nimensä määräytyy Islannin nimijärjestelmän mukaan (26 §).

On myös harkittava, miten rekisteröinnissä menetellään sellaisten, muista kulttuureista tulevien välinimien suhteen, joita käytetään sukunimenomaisesti mutta jotka on juridisesti määritelty omissa

maissaan viimeisiksi etunimiksi, kuten esimerkiksi tanskalainen nimi *John Kousgård Sørensen*, jossa *Kousgård* on välinimi.

3.2.1 Kotimaisen nimikäytännön suojeleminen

Käsitettä *kotimainen nimikäytäntö* (s. 14) olisi etunimien osalta avata selvemmin: kyse ei ole vain kielestä, vaan myös nimihistoriasta ja erilaisten nimien käytöstä erilaisten ryhmien keskuudessa. Tätä koskevaa taustatietoa voisi lisätä esimerkiksi lain perusteluihin. Kirjoitustavan arvioinnissa on otettava huomioon Suomessa käytössä oleva kirjaimisto (ks. arviomuistion kohta 3.2).

Jos etunimeksi voidaan suoraan hyväksyä nimi, joka on merkitty väestötietojärjestelmään nimensaajan sukupuolen mukaiseksi nimeksi, sen voinee kirjata lakiin. Perusteltua voisi olla myös, että etunimen harkinnanvaraisuuden huomioonottamisen kannalta otettaisiin takarajaksi ensimmäisen etunimilain voimaantulo, eli hyväksyttäisiin nimet, joiden kantajat ovat syntyneet vuoden 1946 jälkeen. Sen jälkeisiä nimiä voisi vapaasti ottaa, mutta edeltävät harvinaisimmat tapaukset lähetettäisiin nimilautakunnan arvioitavaksi.

3.2.2 Etunimien sukupuolisidonnaisuus

Suomen etunimikulttuuriin on vanhastaan kuulunut sukupuolen mukaisuus ja siihen ovat myös almanakat ja tähänastiset etunimisäädökset velvoittaneet. Traditio on niin yleisesti hyväksytty, ettei sen muuttaminen ole tässä tilanteessa tarkoituksenmukaista.

Ne tapaukset, joissa molemmille sukupuolille on vakiintunut samoja nimiä (*Kaino, Vieno, Lahja*), liittyvät uudisnimiin, jolloin nimi ei ole ollut aluksi selvästi kummankaan sukupuolen nimi. Käytännössä ne ovat eriytyneet eri sukupuolten käyttöön niin, että eri puolilla maata jompaakumpaa on käytetty miehen, toisaalla naisen nimenä. On myös nimiä, jotka ovat molempien sukupuolten käytössä, vaikka ne ovat jommallakummalla sukupuolella selvästi yleisempiä ja leimautuneet sen nimiksi. Lisäksi on uusia nimiä, joiden vakiintuminen on vielä varhaisvaiheessa.

Kun on ilmennyt, että tarvetta sukupuolineutraaleille nimille on ja se tuntuu olevan lisääntymässä, nimilautakunta voisi Väestörekisterikeskuksen tuella pitää yllä hakijoiden avuksi jatkuvasti päivitettävää listaa sellaista nimistä, jotka ovat käytössä molemmilla sukupuolilla. Tähän listaan voisi koota esimerkiksi sellaisia nimiä, joilla on yli 5 nimenkantajaa (ilman että yhteismäärä koostuu Väestörekisterikeskuksen Nimipalvelussa olevista, yksityisyydensuojaa turvaavista epätarkoista ”alle 5” merkinnöistä tapauksissa, joissa nimiä on vähän). Nykyisellään tällaisen listan voisi koota luotettavasti vain nimistä, jotka ovat käytössä ensimmäisinä etuniminä. Mikäli patronyymit ja matronyymit voitaisiin erottaa etunimistä omaan kenttäänsä (ks. tämän lausunnon kohta 3.2, toiseksi viimeinen kappale), tällaisen luettelon voisi koota kaikista etunimistä.

Jos sukupuolenvastainen etunimi sallitaan tapauksissa, joissa sellaista nimeä haetaan ilman todistusta hakeutumisesta sukupuolen muuttamiseen tähtäävään tutkimukseen, voi syntyä ristiriita etunimen ja

henkilötunnuksen sukupuolta ilmaisevan osan välillä. Olisi ratkaistava, onko nimen muutoksella näissä tapauksissa vaikutusta henkilötunnukseen.

4 SUKUNIMI

4.1 Lapsen sukunimen määräytyminen

4.1.2 Arvio

Kautta vuosisatojen lasten sukunimi on määräytynyt isän sukunimen mukaan niillä alueilla, missä periytyvää sukunimeä on käytetty. Kun puolisoiden sukunimen valinta avioliitossa vuoden 1930 avioliittolaista tasa-arvoistui vuoden 1985 nimilaissa, tuli mahdolliseksi antaa myös lapsille jommankumman vanhemman sukunimi. Edelleen voi harkita, onko valintaa syytä tasa-arvoistaa niin, että vanhemmat voisivat valita kumman sukunimen kullekin lapselleen antavat, ja tarvitseeko sukunimen valinnan määräytyä ensimmäisen lapsen sukunimen perusteella. Vapaa sukunimen valinta voisi edesauttaa harvinaisempien nimien säilymistä ja rikastuttaa sillä tavalla nimiperintöä.

Arviossa esitetään (s. 20) kahden sukunimen sallimista myös lapselle. Suomessa on jo perheitä, joissa lapsilla on käytössä **kaksiosainen sukunimi** (= sukunimi, joka on muodostettu yhdistämällä kaksi eri sukunimeä yhdysmerkillä tai ilman, lapsilla vanhempien sukunimistä), kuten esimerkiksi *Miller-Oksanen*, *Myllymäki Maldonado*). Suomalaiseen sukunimiperinteeseen se ei ole kuulunut, mutta eri kansallisuuksia edustavien avioliittojen kautta jonkin verran lisääntynyt Suomessakin. On syytä harkita, määritelläänkö mahdollisuus lasten kaksiosaiseen sukunimeen edelleen vain perheille, joissa tämä mahdollisuus kuuluu jommankumman vanhemman kulttuuriin jo nyt, vai ulotetaanko se koskemaan myös muita suomalaisia. Harkinnan tueksi on hyvä selvittää keskeiset valtiot, joiden lainsäädäntöön tämä mahdollisuus kuuluu.

Jos Suomen nimilaissa lapselle sallitaan – rajoitetusti tai kaikille – kansainvälisesti yleistyneen käytännön mukaisesti myös kaksiosainen sukunimi (kuten arviomuistiossa todetaan), olisi vastaavasti syytä sallia vanhempien valita myös sukunimien järjestys. Silloin kun molemmat vanhemmat pitävät omat sukunimensä, ei vain tiettyä sukupuolta edustavan vanhemman nimeä voi määritellä ensisijaiseksi. Kaksiosaisen sukunimen salliminen lapsille niissä perheissä, joille se on jostain syystä tarpeen tai toivottavaa, tuskin muuttaisi väestön enemmistön tottumusta kovin paljoa. Jos kaksiosaiset sukunimet sallitaan lapsille, myös yhdysmerkin käyttö niissä voisi olla vapaavalintaista.

Tähän ratkaisuun päätyminen edellyttää eri mahdollisuuksien ja niiden seurauksien huolellista punnintaa: kaksiosaisien sukunimien tai niiden toisen osan periytyminen ja käyttö avo- tai avioliitossa (tai rekisteröidyssä parisuhteessa) olisi määriteltävä selvästi. Olisi määriteltävä, käsitelläänkö lapsen kaksiosaista sukunimeä kuten nykyistä avioliiton aikaista kaksiosaista nimeä nimenä, josta toinen osa on vain henkilökohtaisessa käytössä ja toinen periytyy, ja määritetäänkö mahdolliseksi periytyväksi osaksi kaksiosaisen sukunimen ensimmäinen vai toinen osa vai onko sen valinta vapaata. Jos periytyvän osan voi valita vapaasti, ”sukunimi” voi vuorotellen periytyä kummalta puolen vanhempia tahansa. Voidaanko siinä tapauksessa käyttää edelleen käsitettä ”sukunimi”, onko siirryttävä Ruotsin

mallin mukaan väljempään ilmaisuun ”jälkinimi” (*efternamn*), vai määritelläänkö ”sukunimi” uudelleen nimeksi, joka voi olla joko periytynyt nimi, uudelleen toiseen sukunimeen yhdistetty nimi tai nimi, josta toinen osa on pudotettu pois? On määriteltävä myös, määrääkö ensimmäiselle lapselle valittu kaksiosainen sukunimi perheen seuraavien lasten sukunimen ja sen järjestyksen. – Mahdollisuus kaksiosaisen sukunimen antamiseen lapselle niissä perheissä, joissa se koetaan tarpeelliseksi, lisäisi valinnanmahdollisuutta. Otaksuttavasti käytännöstä ei silti tulisi kovin laajaa.

4.2.1 Lapsen sukunimen muuttaminen

Nimilain 4 §:n ajanmukaistaminen ilmaukseen ”toinen vanhempi” isän sijaan on perusteltu.

4.2.2 Sukunimen muuttaminen avioliiton tai avioliiton purkautumisen perusteella

Arviossa tuodaan esiin se, että jos kaksiosaiset sukunimet sallitaan lapsille, sama mahdollisuus olisi sallittava myös avioituville.

Käytäntö, joka sallisi aviopuolisoiden kaksiosaisen sukunimen käytön, olisi sikäli selkiyttävä, että nykyäänkin puolisoitten kaksiosainen yhdistelmä nimi ymmärretään kokonaisuutena yhdeksi sukunimeksi; näin on siitä huolimatta, että edellinen nimi on henkilökohtaisessa käytössä ja vain jälkimmäinen nimi periytyy. Jos kaksiosainen nimi hyväksytään kokonaisuutena sukunimeksi, nimien järjestys olisi sallittava tasa-arvoisesti niin, että kumpikin puoliso voisi säilyttää oman nimensä nimi yhdistelmän ensimmäisenä osana. Tällöin voisi helpommin havaita sen, kumpi nimi on alkuperäisesti oma.

4.2.3 Sukunimen muuttaminen uudeksi sukunimeksi

Sopimattomuuden arviointi on vähintään yhtä tärkeä kuin etunimissä, sillä sukunimi on tarkoitettu periytyväksi. Sen on oltava samalla myös mahdollisten tulevien lasten edun mukainen. Sukunimen hyväksyttävyyteen ja ilmeiseen haittaan liittyvinä seikkoina voisi lakiin tai sen perusteluihin sisällyttää maininnan siitä, että

- sukunimet on kirjoitettava latinaisen tai latinan aakkostoon pohjautuvan kirjaimiston mukaisesti (ei siis esimerkiksi arabian tai kreikan kielen tai kyrillisten aakkosten mukaisesti). Suomessa suomen, ruotsin ja saamen kielen kirjaimistojen mukaiset kirjaimet olisi myös voitava toistaa kaikissa viranomaisten rekistereissä. – On harkittava, miten tästä poikkeavan latinaisen kirjaimiston kanssa meneteltäisiin: sallitaanko se esimerkiksi vain tapauksissa, joissa kyseessä on tietyn, latinaisilla kirjaimilla kirjoitettava kielen mukainen nimi (esimerkiksi islannin þ, puolan ł ja turkin ı sallittaisiin vain näiden kielten mukaisissa nimissä) ja hakijalla on selvä kulttuurinen yhteys kyseiseen kieleen tai jokin muu erityinen syy erikoiskirjaimia sisältävän nimen saamiseksi; epäselvissä tapauksissa nimen kirjoitusasun sopivuus on syytä tarkistuttaa nimilautakunnalla.
- sukunimeksi ei voi ottaa nimeä, joka sisältää numeroita, välimerkkejä (lukuun ottamatta yhdysmerkkiä) tai muita merkkejä kuin latinaisia kirjaimia, eikä lyhenteitä tai isoja kirjaimia muualla kuin erisnimiosan alussa

- pelkkää yhtä konsonanttia ei voi hyväksyä sukunimeksi, ellei erityisestä syystä ole aihetta poiketa tästä (esimerkiksi yhteys valtioon, jonka nimikäytäntöön se kuuluu). Vain yhden vokaalin pituisen nimen on muodostettava kielellisesti ymmärrettävä kokonaisuus (esimerkiksi ruotsin kielen Ö 'saari').

Jos lapsille sallitaan kaksiosaiset sukunimet, on selvennettävä myös näin syntyneiden nimikombinaatioiden muutosmahdollisuudet jatkossa: voiko jommankumman osan pudottaa pois tai vaihtaa omasta suvusta viiden polven sisällä valikoituun mieluisampaan nimeen?

Lautakuntakäsittelyjen vähentämiseksi samaa sukupuolta olevien rekisteröidyssä parisuhteessa elävien parien ja avoliittoperheiden hakemukset parisuhdekumppanin tai avopuolison sukunimen saamiseksi voisi siirtää saman menettelyn alaiseksi kuin aviopuolisoillakin.

Uusien sukunimien käsittely edellyttää nimijärjestelmien tuntemusta. Se on tarpeen esimerkiksi tapauksissa, joissa haetaan ruotsinkielisen *af* tai *av*, ranskankielisen *de*, flaaminkielisen *van* tai saksankielisen *von* tai *zu* tms. aatelisprefiksin omaavaa nimeä. Niitä on alkuaan käytetty ilmaisemaan, mitä tiluksia nimenkantaja hallitsee tai miltä tilalta hän on kotoisin. Ne ovat myös kielisidonnaisia; suomenkielisiä aatelisnimiä ei niiden avulla ole muodostettu. Niiden käyttö nimissä tulisi rajata vain nimiin, joihin se historiallisesti kuuluu; uudisnimiä ei niiden avulla pitäisi muodostaa.

4.2.3.2.1 Kotimaisen sukunimikulttuurin suojeleminen

Uudeksi sukunimeksi hyväksymisen esteistä nimilain 11 §:n kohta 1 ”joka muodoltaan tai kirjoitustavaltaan on kotimaisen nimikäytännön vastainen” voitaisiin täydentää muotoon ”joka muodoltaan, kirjoitustavaltaan tai sisällöltään on kotimaisen nimikäytännön vastainen”.

Nimilautakunnassa on ollut esillä tapauksia, joissa nimi on voinut olla korrekti muodoltaan ja kirjoitustavaltaan, mutta sisällön puolesta jollain tapaa sopimaton tai ei-sukunimityyppinen. Uudisnimessä voisi edellyttää kunkinkielisen nimen nykyisen oikeinkirjoituksen mukaista asua, poikkeuksena vain perinteiset ja sukunimissä vakiintuneet konventiot (lähinnä ruotsinkielisissä nimissä). Vanhentuneisiin kirjoitusasuihin ei pidä takautuvasti palata.

Kotimainen sukunimikulttuuri ei koske pelkästään kieltä ja kirjoitustapaa, vaan se liittyy vahvasti historiaan, yhteiskuntaan, sukuihin ja perheisiin. Tämä traditio on voitava säilyttää joustavasti mukana edelleen. Kotimaista nimikäytäntöä koskeva selvitys lain perusteluissa helpottaisi myöhemmin lain tulkintaa.

Lisää asiasta lausunnon kohdassa 4.2.3.2.4.

Olisi harkittava, onko käytössä olleen sukunimen ”pakastesuoja” eli määräaika ennen sen hyväksymistä toiselle suvulle mahdolliseksi uudissukunimeksi kirjattava nimilakiin.

4.2.3.2.2. Etunimenkaltaisuus

Nimilain 11 §:n kohdan 2 ”jota yleisesti käytetään etunimenä” voisi muuttaa muotoon, ”joka muodoltaan on etunimityyppinen”. Vrt. kohta 3 ETUNIMI.

4.2.3.2.4 Käytössä olevien sukunimien suojan ulottuvuus

Nimilain yhtenä tarkoituksena on suojata kansallista nimistökulttuuria. Arviomuistion johdannossa (s. 10) esitetään arvioitavaksi mm. ”uudelleen etu- ja sukunimiin liittyviä yhteisöllisiä arvoja kuten nimen muuttumattomuutta, sukunimisuoja, kotimaisen nimikäytännön suojelemista ja perheen nimiyhteyttä suhteessa ihmisten vapauteen valita itselleen ja lapselleen mieltymystensä mukainen etu- ja sukunimi.”

Muuttuneessa ja muuttuvassa yhteiskunnassa onkin tärkeää arvioida, miten nimilaissa sovitetaan yhteen kansainvälistymiskehityksen ja yksilöllisyydentavoittelun vaatimukset ja oma kulttuurinen traditio. Yksilön ja yhteisön etu eivät ole pelkästään vastakkaisia, vaan yhteisön etu ja kulttuurinen traditio sisältää myös monien yksilöiden edun ja oikeuden.

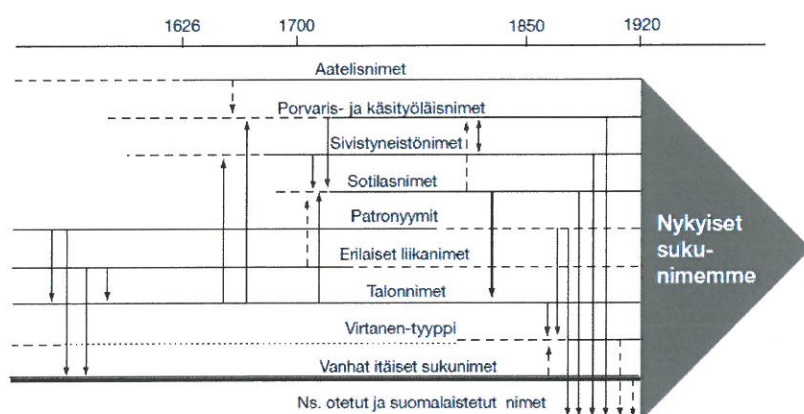
Lain soveltamisessa tarvitaan tietoa sukunimikäytännöstä ja sen muodostumisesta. Sitä voisi antaa lain perusteluihin liitettävällä katsauksella, jossa lyhyesti esitellään, mitä *sukunimellä* on tarkoitettu ennen vuoden 1920 sukunimilakia, selvennettävä Suomen suku- ja lisänimijärjestelmän kehitystä, suku- ja etunimien kielellistä traditiota ja oikeinkirjoituksen kehittymistä. Tällainen katsaus myös toisi esiin suomalaisen nimikulttuurin historiallisesti arvokkaat osat ja niiden suojelutarpeen ja toisaalta selventäisi suomalaisen nimikäytännön historiallisia erityispiirteitä, jotka voimakkaasti eroavat esimerkiksi muiden Pohjoismaiden käytänteistä (vrt. arviomuistion sivut 30 ja 42).

Sukunimisuojan säilyttäminen edelleen kaikilla vastaisi nykyistä käytäntöä. Arviossa pohditaan sukunimisuojan säilyttämistä tai sen poistamista, ja päädytään siihen, että ”kaikkein yleisimpien sukunimien osalta kattavaan sukunimisuojaan ei kuitenkaan ole enää julkiseen etuun kuten yksilöintitarpeeseen liittyviä perusteita”. Edellä mainitun päätelmän ja Pohjoismaissa käydyin sukunimisuoja koskevan keskustelun pohjalta muistiossa pohditaan sukunimien suojan muuttamista niin, että tietyn nimenkantajamäärän ylittäneitä sukunimiä voisi vapaasti ottaa. Asiaa verrataan muiden Pohjoismaiden käytäntöön.

Sukunimisuojan poistamisen vaikutusta pohditaan arviossa aatelinimien ja tiettyjen pienien tai pienehköjen sukujen identiteetin kannalta (s. 9) todeten, että ”sukunimisuojan poistaminen kaikilta - - olisi näin ollen yhdenvertainen ratkaisu, mutta olisi omiaan vahingoittamaan tai loukkaamaan tiettyjä väestöryhmiä”. Seuraavaksi esitetään, että kaikkein yleisimpien sukunimien osalta ei kattavaan sukunimisuojaan ole enää esimerkiksi yksilöintitarpeeseen kuuluvia perusteita. Päätelmä, että ”Erittäin yleisten sukunimien ei katsottu (1991) täyttävän suojan edellyttämää omaleimaisuusvaatimusta” (s. 28, viimeinen kappale) on sikäli virheellinen, että se niputtaa yhteen muun muassa länsisuomalaiset 1800-luvun jälkipuoliskolla mallinmukaisesti ja massoittain omaksutut

yleiset sukunimet ja itäsuomalaiset yleiset vuosisatoja periytyneet sukunimet, jotka on katsottava omaleimaisiksi sukujen tunnuksiksi.

Itäsuomalainen sukunimistö on syntynyt eurooppalaisittain ja kansainvälisestikin poikkeuksellisella tavalla, sillä sitä ei ole omaksuttu mallinmukaisesti ylemmiltä säädyiltä. Suomalaisessa sukunimitraditiossa sukunimen merkitys on ollut vanhastaan tärkeä. Itäsuomalaisella talonpoikaisella sukunimialueella nimi on ollut suvun tunnus jo kaskikulttuurista alkaen. Itäsuomalainen talonpoikaisto ei omaksunut sukunimistöään myöhään eikä ylempiä säätyjä seuraten kuten muualla. Nykyäänkin itäsuomalaiset suvut identifioidaan sukunimellä, ja sukututkimukset tehdään tietyn sukunimen omaavien suvusta. 1900-luvun alussa puolestaan Suomalaisuuden Liitto otti suojatakseen sukunimien suomalaistamisessa syntyneitä uudissukunimiä. Aatelisnimien käyttöä on puolestaan suojattu ja säädelty 1600-luvulta lähtien.

Kaavio. Suomen suku- ja lisänimistön koostumus

Suomalainen ja pohjoismainen nimikäytäntö eroavat tässä radikaalisti toisistaan, sillä Suomessa ei patronyymikäytäntö ollut 1800-luvulla niin yleinen kuin muissa Pohjoismaissa, joissa 'poika'-loppuisista nimistä (kuten *Andersson*, *Andersen*) tuli yleisimpiä sukunimiä. Esimerkiksi Tanskassa viisi *sen*-loppuisia nimeä kattaa lähes puolet väestöstä; ne ovat vakiintuneet sukunimiksi talonpoikaisista patronyyimeistä ja yleistyneet niin, että identifioinnin varmistamiseksi niitä täydentämään kehittyi ns. välinimisysteemi. Vastaavasti Ruotsissa yleisimmät sukunimet ovat *son*-loppuisia patronyyimejä (*Andersson*, *Eriksson*, *Johansson*, *Karlsson*, *Larsson* tai kaksiosaisia mallinmukaisia nimiä (*Lindberg*, *Lindström*, *Lundberg*, *Lundgren* jne). Ruotsissa nämä nimet ovat vakiintuneet sukunimiksi myöhään, 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa, lukuisille eri perheille. Kun niitä ei voi pitää vain tietyn suvun nimenä, muissa Pohjoismaissa määrään perustuva rajoitus on luonteva ja helppo toteuttaa.

Keskeisin ero on talonpoikaisen nimikäytännön kahtiajako itäsuomalaiseen monisatavuotiseen periytyvään sukunimikäytäntöön ja länsisuomalaiseen talonnimikäytäntöön. **Itäsuomalaisen sukunimistön** merkittävin ominaispiirre on pitkät historialliset juuret: vanhimmat nimet ovat periytyneet suvuilla jopa 1200-luvulta saakka. Tästä syystä monien itäsuomalaisten sukunimien

kantajamäärät voivat olla suuria, mutta se ei välttämättä poista niiden kulttuurista suojan tarvetta. Ne ovat tiettyjen sukujen erityisiä nimiä – samalla tapaa kuin **aatelisnimet**; tämä pätee siitä huolimatta, että eri sukuhaaroja ei pysty asiakirjojen puutteen vuoksi yhdistämään samaksi suvuksi.

Selvästi uniikkeja yhden suvun nimiä ovat esimerkiksi sellaiset **itäsuomalaiset sukunimet** kuin *Kärkkäinen, Laukkanen* ja *Puhakainen* sekä **rekisteröidyt aatelisnimet ja todennettavasti yhden suvun nimiksi keskittyneet säätyläisnimet** sekä ainakin **suoijatut otetut nimet**. Alun perin useiden eri perheiden ja sukujen nimiä taas ovat massaomaksumisten kautta syntyneet nimet (mm. *Virtanen, Koskinen, Aaltonen, Laine, Niemi, Suomi*; yleiset ruotsinkieliset patronyymeistä siirtyneet nimet kuten *Karlsson, Johansson, Eriksson* jne.; yleiset ruotsinkieliset mallinmukaiset nimet, kuten *Lindström, Lönnqvist, Nylund* jne.) tai valtakunnallisesti yleisistä talonnimistä kehittyneet sukunimet (*Mäkelä, Koivu, Myllymäki*). Yksittäisten sukujen nimiksi ovat puolestaan vakiintuneet **harvinaisesta talonnimestä kehittyneet** uniikit nimet (*Kuonanoja, Loppukaarre, Pulkkis, Mattfolk*) ja sellaiset 1900-luvulla otetut nimet, joita on käyttänyt vain yksi suku.

Sen sijaan monet myöhemmin syntyneistä, muihin nimijärjestelmiin (ns. porvaris-, oppineisto-, käsityöläis-, sotilasnimiin) kuuluvista nimistä eivät ole olleet leimallisesti vain yhden suvun nimiä, vaikka joukossa niitäkin on. Länsi-Suomessa tavallisen kansan sukunimistytminen alkoi 1800-luvun jälkipuoliskolla kansallisromantiikan vaikutuksesta. Tuolloin sukunimen roolin saivat mm. monenlaiset asumusten nimet. Samalla alettiin luoda uusia varsinaisia sukunimiä (mm. ns. *Virtanen-* ja *Laine-*tyypit), joista tuli kerralla monen eri suvun nimiä. Samaan aikaan monet ruotsinkieliset patronyymit saivat sukunimen roolin, ja samoja nimiä tuli monen eri suvun käyttöön. **1900-luvun puolella alettiin muodostaa uudisnimiä, jotka tarkoitettiin leimallisesti vain yhdelle suvulle**; näitä nimiä myös suojattiin siten, että Suomalaisuuden Liitto otti tehtäväkseen valvoa, ettei sen suojattavaksi annettuja nimiä päätyisi muiden sukujen käyttöön. – Nämä piirteet ovat sellaisia, joita ei pidä tarkastella vain määrällisin kriteerein eikä käytön sukupolvien laskien.

Nuoreen pohjoismaiseen nimikäytäntöön voi syntyajaltaan verrata lähinnä nuoria länsisuomalaisia luontosanan ja *-nen*-lopun sisältäviä, ns. *Virtas*-tyypin nimiä. Se, että sukunimet *Virtanen* ja *Korhonen* ovat käytössä yli 20 000 henkilöllä, ei tee näistä nimistä kotimaisen nimiperinteen kannalta samanlaisia: *Korhonen* on itäsuomalaisena sukunimenä edelleen selvästi suvun nimi, joka antaa identiteetin ja sukuperinnön sen kantajille. Se on omaleimainen ja suvun kannalta toisella tapaa yksilöivä kuin samaan aikaan lukuisilla eri paikkakunnilla omaksuttu *Virtanen*. Kun *Virtas*-tyypin nimilläkin on jo ikää toistasataa vuotta, eivät näidenkään nimien kantajat välttämättä pidä omia nimiään yksilöimättöminä.

Suomen kotimainen omaperäinen sukunimikäytäntö on arvokas perintö, joka ansaitsee suojansa. Jos Suomessa avataan yleisimmät sukunimet vapaasti otettaviksi, se merkitsisi itäsuomalaisten suvussa polvesta toiseen periytyneiden sukunimien omaksumisen muuttamista radikaalilla tavalla ja voisi loukata näihin sukuihin kuuluvien sukuidentiteettiä. Se loisi epätasa-arvoisen aseman niiden sukunimien välille, jotka nauttivat edelleen määrän edellyttämää suojaa (esimerkiksi lukumääräisesti

vähäisemmät aatelisnimet sekä 1900-luvun ja sitä myöhemmät uudisnimet), kun taas monisatavuotisen kehityksen vuoksi yleistyneet itäsuomalaiset tavallisen väestön sukunimet jäisivät tätä suojaa vaille.

Jos sukunimisuoja katsotaan tarpeelliseksi heikentää yleisimpien sukunimien osalta, **ehdotamme, että ensin selvitetäisiin esimerkiksi kyselyn avulla, voisiko näiden nimien vapaavalintaisuus vahingoittaa tai loukata kyseisten nimien kantajien ja sukujen identiteettiä.** Jos yleisimpien sukunimien suojaa puretaan, on mahdollista, että yleisimmät sukunimet alkavat leimautua anonyymeiksi tusinanimiksi. Ratkaisu saattaisi myös lisätä uniikkien uudissukunimien hakemista sukunimisuojan saamiseksi.

Vieraskielisen sukunimen kantajan kotouttaminen myös sukunimeltään suomalaiseen sukunimistöön on toteutunut tähän asti uudissukunimien kautta, mihin esimerkiksi suomen kieli tarjoaa runsaat mahdollisuudet. On olemassa myös ns. vapaiden sukunimien luetteloita, joista hakija voi valita itselleen mieluisan sukunimen.

Ks. myös kommentit kohdassa 4.2.3.2.1 Kotimaisen sukunimikulttuurin suojeleminen.

4.2.3.2.5 Suojatut tunnukset

Yritys-, toiminimi- ja tavaramerkkisuoja voitaisiin poistaa sellaisten sukunimiehdotusten osalta, jotka sisältävät yleisesti käytössä olevia paikannimiä tai sanoja ja jotka eivät leimallisesti yhdisty mihinkään kaupalliseen tahoon. Nimilain 12 §:n kohtaan 3 ”Ilman erityistä syytä ei uudeksi sukunimeksi voida hyväksyä nimeä, joka on samaistettavissa yleisesti tunnettuun taiteilijanimeen tai nimimerkkiin” voisi lisätä ”tai kansallisesti tai kansainvälisesti tunnettuun, historiallisesti merkittävään henkilön tai suvun nimeen”.

4.2.3.2.6 Erityiset syyt uuden sukunimen hyväksymiselle

Sukunimen aiempi käyttö esivanhemmalla

Arviomuistiossa nimilautakunnan tulkinta käsitteestä ”esivanhemmat” (hakijasta katsoen viisi polvea taaksepäin) esitetään vietäväksi lakiin. Tätä voi pitää siinä mielessä perusteltuna, että henkilöllä voi olla henkilökohtainen kontakti omassa suvussaan maksimissaan noiden sukupolvien sisällä eli viidestä sukupolvesta muodostuu se joukko, joiden kautta hän on voinut henkilökohtaisesti identiteettinsä muodostaa ja joihin hänellä on voinut olla henkilökohtainen tunneside.

Rajaaminen viiteen polveen voi silti tuottaa epäselvyyksiä vakiintuneen nimikäytännön todentamisessa, sillä sukupolvien iät ovat eripituisia ja viides sukupolvi saattaa ulottua vielä nykyisellään 1800-luvun puoliväliin, jolloin osassa maata käytettiin sukunimien sijasta patronyymejä ja vaihtuvia talonnimiä. Koska sukunimikäytännön vakiintuminen liittyy aikaan eikä sukupolviin, ohjeistavan viiden sukupolven säännön maininnan lisäksi on määriteltävä nimilautakuntaan lähetettäväksi hakemukset, joissa haetun nimen kantaja on syntynyt 1880 tai sitä ennen.

Edellytyksenä on oltava, että haettu nimi on todella esiintynyt vakiintuneesti periytyvänä sukunimenä eikä esimerkiksi patronyyminä tai lisänimenä esiintyvän asuinpaikan nimenä.

Lain tulkintaa helpottaisi, jos lain perusteluihin lisättäisiin katsaus suomalaisten sukunimien syntyhistoriaan.

Kansainväliset liittymät

Patronyymiseen kulttuuriin kuuluville pitäisi mahdollistaa sujuva menettely, jolla he voivat siirtää nimiketjua sukupolvittain eteenpäin oman kulttuurinsa mukaisesti. Tässä voisi harkita vanhempien omaa ilmoitusta nimien siirtymisestä. Viranomaisen voisi tarkistaa, että nimiketju siirtyy ja rekisteröidään tarkoituksenmukaisella tavalla. Voisiko tämän siirtää nimiasetuksen 6 §:ään ja ilmoitusmenettelyn piiriin? – Kyse voi olla siitä, että käytössä ei ole ollenkaan sukunimeä, vaan isän ja isoisan nimet kulkevat nimiketjussa sukupolvien mukaisesti, tai siitä, että jokin nimi on vakiinnutettu sukunimeksi, mutta etunimen jälkeiset nimet ovat patronyymisiä ja siksi vaihtuvia.

Useampien patronyymien käytöstä tulisi silloin ilmeisesti sellainen osa kotimaista nimikäytäntöä, joka olisi sallittu vain perheille, joiden kulttuuriin tämä on jatkuvasti kuulunut. Vaaditaanko näissä tapauksissa silti jokin nimi periytyväksi sukunimeksi vai olisiko kyseessä vaihtuva jälkinimi? Ellei patronyymeille voi muodostaa etunimistä poikkeavaa *muut nimet* -kenttää, olisi harkittava patronyymien kirjaamista sukunimikenttään sukunimen edelle. Patronyymit ovat lisänimiluonteensa vuoksi lähempänä suku- kuin etunimiä. Tällä vältettäisiin myös tyttöjen ja poikien etunimien sekaantuminen väestötietojärjestelmässä.

Vrt. kohta 3.2 Arvio, kaksi viimeistä kappaletta.

5 NIMIVIRANOMAISET JA MENETTELYT

Nimilautakunta on enenevässä määrin joutunut käsittelemään vieraisiin kulttuureihin kuuluvia nimiasioita. Eri kulttuureja on kuitenkin niin paljon, että lautakunnan täydentäminen kaikkiin tai edes useimmin esiintyviin kulttuureihin liittyvillä asiantuntijoilla olisi mahdotonta. Nimilautakunnalla on jo nykyisinkin käytettävissään kaikilta edustamiltaan aloilta vahva asiantuntemus ja niihin liittyvät kansalliset ja kansainväliset verkostot, joten niitä voidaan hyödyntää jatkossakin.

Sen sijaan nimipäätösten yhtenäistämiseksi kaikki kokonaan uusia (ja ehkä myös hyvin harvinaisia) etunimiä ja sukunimiä koskevat hakemukset on syytä keskittää nimilautakunnan ratkaistavaksi. Näin voitaisiin kohdella koko maata tasapuolisesti nimenannon kannalta ja luoda yhtenäisempiä, loogisempia ja ennustettavampia tulkintoja ja menettelytapoja. Arviossa tätä esitetäänkin sivulla 37.

Tulkintaongelmia voi vielä toistaiseksi aiheuttaa maistraateissa vuoden 2016 alusta voimaan tulleen nimiasetuksen 6 §:n kohta 3, jonka mukaan lausuntoa ei pyydetä, jos haettu sukunimi on vakiintuneesti kuulunut hänen esivanhemmalleen korkeintaan neljässä polvessa hakijasta luettuna. Neljäs sukupolvi ulottuu usein aikaan ennen ensimmäistä sukunimilakia (1921) ja Länsi-Suomessa aikaan, jolloin

sukunimikäytäntö oli tavallisen kansan keskuudessa vasta muotoutumassa. On epävarmaa, onko kaikissa maistraateissa riittävää asiantuntemusta erottamaan, milloin on kyse vakiintuneesta sukunimestä, milloin vaihtuvasta talonnimestä tai patronyymistä. Siksi olisi hyvä harkita, **voisiko maistraattien sukupolvikäsittelyn rajata esimerkiksi aikaisintaan vuonna 1880 syntyneisiin.**

Pirkko Nuolijärvi
johtaja, professori
Kotimaisten kielten keskus

Valmisteluryhmä: Sirkka Paikkala, Maria Vidberg, Ulla Onkamo, Aino Piehl, Helinä Uusitalo